

Látletet és javallat

Önkritikusan be kell vallanom, nem vagyok és nem is leszek oly nagy hatású politikai személyiség, mint amilyen például Karl Marx volt. Szerencsémre azonban Tamás Gáspár Miklós sem egy Hegel. Így aztán maradt némi esélyem arra, hogy felségsértés nélkül megkísérelhessem őt a feje tetejéről a talpára állítani.

Erre az apropót a polihisztor filozófus *Új osztálypolitika* című kétrészes vitacikke adja. A némi Milovan Gyilaszi-utáni utánpótlás megírta sziporka első része látletet, melynek kvintesszenciája (olvasatom szerint) a következő: Orbán Viktor retorikájával elkápráztatta és a Fideszre szavaztatta a jobboldalt. Levitélettel képviselőit jó pozíciókba helyezte, majd – miközben egyre erőteljesebben sodródik jobbra – még „jobboldali támogatóit is megtévesztette”, mert „suttymban reformkommunista kormányt alakított”. (Bizonyíték rá a kormányban miniszteri posztot betöltő hét volt MSZMP-tag.) Nehéz helyzetbe hozta így az MSZP-t, hiszen a nómenklátúra-burzoáziát maga mögé állítva annak osztályérdekeit szolgálja. Eközben a szegények még szegényebbek lesznek. Ez azonban számára nem veszélyes, mert a szegények nem szoktak szavazni, s ha igen, akkor összevissza. Így aztán Orbán kormányon maradhat „akár évtizedekig”.

TGM cikke második részében kiböki a javallott terápiát. A még szabad középosztály, az értelmiség legjobbjai összefogva az elesettekkel, kismimuzettekkkel, lecsúszókkal egy liberális-demokratikus baloldali fordulatúra összpontosítsák erejüket. Új baloldalra van szükség, mert az MSZP nem tűnik alkalmasnak.

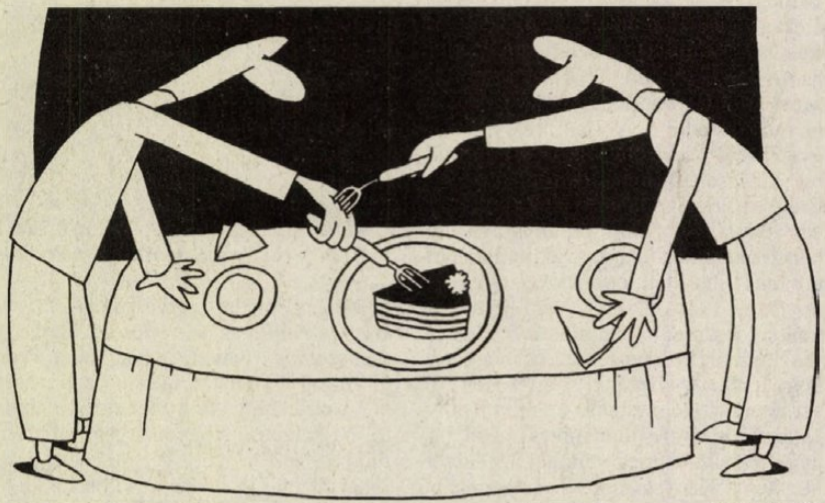
Nem érdemes latolgatni, vajon mi volt előbb: a diagnózis-e vagy netán a terápia, egy a priori megoldáshoz kellett-e ideológiát gyártani stb. Ezért nem kezdem el boncolgatni a látletet sem úgy, amint azt sarkos jelzők kíséretében Debreczeni József tette, sem oly sietősen, mint Schmidt Mária, és nem kezdem el (némi fenntartással ugyan) helyeselni a terapiát **Eörsi Istvánhoz** és Vitányi Ivánhoz hasonlóan. Inkább megpróbálom megvizsgálni, hogy a TGM felállította diagnózis és a javallott terápia oksági kényszerkapcsolatba hozható-e egymással, van-e egyáltalán kompatibilitás a két rész között. A vizsgálat érdekében standardizálni kényszerülök. Ennek a mind a természet-, mind a társadalomtudományban alkalmazott vizsgálati módszernek a lényege, hogy az egyik tényezőt fixnek feltételezve, elemezzük a másik (vagy a többi) tényező lehetséges változásait.

Esetünkben két standardizált munkahipotézis lehetséges: TGM diagnózisa a) igaz, b) nem igaz. Ha kritika nélkül igaznak fogadjuk el TGM látletét hazai politikai állapotainkról, akkor nem kerülhetjük meg, hogy kül- és belpolitikai kö-

vetkezményeit ne mérleljük. Aligha vitatható, hogy Magyarország EU-csatlakozását illetően társadalmi konszenzus van. Tévédés azonban azt hinni, hogy a sokat emlegetett harmonizáció feladatrendszer csupán a jogi és gazdasági keretek Európához igazítását igényli. Legalább ilyen fontos a politikai-társadalmi struktúra harmonizációja is. Márpedig ami az elmúlt ötven év legjellemzőbb nyugat-európai politikai tendenciáját illeti, egyértelmű a pártok erőteljes „középre tartása”, másrészt viszont az osztálypártok néppártosodása. A pártpolitika a leszűkült osztály-érdekek helyett áttért komplex társadalomban gondolkodó jobb- vagy baloldali értékek

a Fidesz hatalomban tartásában, amelynek nevében politizál. Mire a (relatív) elnyomott népi hangja az égre kiáltana és a liberális-demokratikus új baloldali filozófus egy tisztességes közös memorandumot megfogalmaznának, már régóta olyan kormány irányítja az országot, mely sikeresebben és célratörően veszi az EU-csatlakozás akadályait.

Érdekes következtetések vonhatók le a munkahipotézisként elfogadott látletet belső elemzése alapján is. A jobb, középpózból szavazóbázisa nem szokott összevissza szavazni. Ennek a tábornok tudniillik nagyon is erős értékprioritái vannak, melyek sokszor meghatáro-

A A A A B U

MARABU RAJZA

megjelenítésére. Ennek a sokat emlegetett kétszázpártú pártstruktúrának lényegi elemei a centrumközeli néppártok. TGM diagnózisa szerint a Fidesz jobbra tartó osztálypárt. Ha ez igaz, a magyar politikai fejlődés épp ellentétes az EU gyakorlatával.

Ugyanakkor – állítólag – a hajdani MSZMP-közeli nómenklátúraburzoáziája is átvált a Fideszhez. Vajon miért? Mert úgy ítélte meg, itt jobbak az érdekérvényesítési esélyei. Ez az „új osztály” már tőkésedett: régen rájött, hogy az év végi mérlegben semmilyen értelmű pártszimpátia nem mutatható ki profitként. Ebből azonban az is következik, hogy addig és csakis addig támogat egy adott politikai erőt, ameddig annak működése meg egyezik az érdekeivel. Ennek az új burzoáziának pedig elsőrendű érdeke az európai integráció: nem akar sem ki, sem el-, sem lemaradni az európai versenyben. Ha a Fidesz valóban ellenmenetben van az EU jellegzetes politikai tendenciáival, ez késleltetheti az integrációs folyamatot (figyeljük meg, mi történt Romániával, Szlovákiával vagy Horvátországgal!). Ebben a pillanatban épp az az „osztály” válik ellenérdekellett

zobbak, mint egzisztenciális érdekei: nemzeti elkötelezettség, tekintélytiszteltet, világnézet, erkölcsi-etikai értékrend, szolidaritás stb. Ha ez a szavazó bázis úgy érzi, hogy megtévesztették, mert mindössze annyit történt, hogy Orbán „a piaci szocialista kormányt piaci szocialista kormánnyal váltotta le”, olyan politikai erőt fog keresni, mely megfelel értékrendjének, illetve azt hitelesen képviselheti. És ehhez megvannak a keretek: még van kisgazdapárt, MDF, MKDSZ, MDNP és KDNP. Igaz, romokban hevernek, részben elsodródott saját alapértékeiktől, miközben szívós küzdelmet folytatnak egymás ellen egy olyan hegemóniáért, amely egyébként nem létezik, de jogi értelemben vannak. És a megtévesztett jobb, középpózból, ha kell, új börtönbe a régi tömlőkbe. Két dolog vehető biztosra: e tömeg szavazatai nélkül nincs semmiféle Fidesz-többség, másrészt viszont e tábor választói sem régi, sem új baloldalra nem fognak szavazni soha. Az a variációnak tehát mind a kül-, mind a belpolitikai következményei azt sugallják, hogy – valós volta esetén – a Fidesz „akár évtizedekig” tartó kormányon maradását épp az öt hatalomba segítők áthi-

dalhatatlan érték-, illetve érdekrendszeri ellentétei teszik lehetetlenné, és ez teljesen független holmi új baloldali megjelenéstől.

Nézzük meg, milyen következtetések vonhatók le a b) esetben, vagyis akkor, ha TGM diagnózisa nem igaz. Könnyedén lehetne azt mondani, akkor nincs min vitakozni. Érdemes azonban rámutatni arra, hogy az EU-determinációk akkor is működnek! Munkahipotézisünknek megfelelően most azt állítjuk, hogy a Fidesz nem tart jobbra és nem osztálypárt, hanem értékrendjében egy középpózból néppárt. Az európai palettán ennek a balközép kormányzatával szemben váltópárti erőt felmutatni képes megfelelője a minden országban valamilyen formában jelen lévő kereszténydemokrácia. Miért lenne ez nálunk és csakis nálunk másképp? A magyar pártfejlődés ezt két úton érheti el: vagy létrejön a liberális Fidesz mellett egy erős magyar kereszténydemokrata unió, mely a konzervatív középpózból más-más hangsúlyokkal, de valóban „akár évtizedekig” egy demokratikus kereszténydemokratizációs liberális koalícióban kormányképes erő, vagy egy szép napon arra ébredünk, hogy a Fidesz kilépett a Liberális Internacionáléból, és az EDU vagy éppenséggel az EUCD keretei között politizál tovább. Ismerve a Fidesz rendkívüli alkalmazkodóképességét, mindkét megoldás egyaránt elképzelhető. Ami pedig a nómenklátúraburzoáziát illeti: generációs kérdés. Ezzel kapcsolatban Antall József 1991-ben egy nagykanizsai rendezvényen a rendszerváltás türelmetlenjeinek – utalva a dolgok természetes menetére – ezt vetette oda: „Amerikában a milliósok nagy része szegyélli a nagypapát. Nálunk talán már a papát fogják szegyélleni.”

Nem szeretném, ha mondandómból egyekes azt a következtetést vonnánk le, mintha meg akamám kérdőjelezni egy magyarországi liberális-demokratikus balközép létjogosultságát. Amit én e hozzászólás keretében állítok: TGM látlete alapján – legyen az akár igaz, akár nem – nem levezethető egy olyan új baloldali szükségesség, amit az Orbán-kabinet léte kényszerít ki. A két dolog között ugyanis nincs összefüggés.

Egyszer olvastam valahol, hogy holland elemzők a matematikai statisztika eszközeivel 88 százalékos korrelációt mutattak ki az új gólyafészkek száma és a tárgyévben várható gabonatermés mennyisége között. Számomra ez volt eddig az áltudományos abszurditásom világrekordja. Úgy vélem, Tamás Gáspár Miklós – részgazságok halmozán átgázolva – most erre tett rá egy lapáttal.

Szabó Iván

a Magyar Demokrata Néppárt
tiszteltetbeli elnöke

„Új osztálypolitika” – osztálypolitika nélkül

Azért szólok hozzá a Tamás Gáspár Miklós által kezdeményezett vitához, mert úgy gondolom: TGM-nek először egy teljesen elvi kérdést kellene tisztázni: van-e joguk az embereknek – s így a politikuskoknak – felfogásuk, álláspontjuk megváltoztatására? Jól emlékszem TGM-nek még az első ciklusban elmondott felszólalására az igazságtételi vitában. TGM akkor a törvénysértőket (akik éppen a liberalizmus legalapvetőbb elveit sértették meg) azzal védte, hogy az ember ki van téve az idő múlásának, tehát az elkövetés után megváltozhat, vagyis értelmetlen ennyi idő után egy megváltozott embert büntetni. Időköz-

ben azonban megváltozott a véleményem, mert az 1998-as választásokon győztes Orbán Viktort azért marja vitacikkében, mert sokat változott. „A tőzsde első morderülésére sutba vágott mindent, amiért az alacsonyabb jövedelmű választó egy része jobbra szavazott” – írja. Ezzel szemben egy kormányfőnek éppen az a feladata, hogy figyelembe vegye a jelzéseket, márpedig a tőzsde reagálása olyan jelenség, amely előtt nem lehet szemet hunyni. De a gyermekes családok támogatása, a tandíjmentesség bevezetése megmaradt. Az viszont külön figyelemre méltó, hogy TGM azt a változást, amely az SZDSZ-nek különösen fáj, vagyis a nemzeti elkötelezettség vállalását egy szóval sem említi. Amikor a Fidesz ezt a párt programjába bevette, akkor tette meg a döntő lépést a többség megnyerésére. Ez valóban jelentős változás ahhoz képest, hogy volt idő, amikor a trianoni békeszerződésről való egyszerű megemlékezésről látványosan kivonultak képviselői a parlament üléséről.

De ha a törvénysértő gyilkosoknak joguk van megváltozni, akkor mennyivel inkább van joguk a húszas években járónak a változásra. Az nem szerepelt ugyan a Fidesz pártprogramjában, hogy győzelme esetén milyen kormányt fog alakítani, de TGM azt is a döntő változásokhoz sorolja, hogy Orbán Viktor „fogta magát és suttymban reformkommunista kormányt alakított”. Vagyis önmérsékletet mutatott: kormányába Orbán nem a régi harcosait vette be, hanem azokat a szakembereket választotta ki, akikre esetleg a múltjuk szerint a „kései pártállam reformer technokratái” voltak. TGM védelmébe vette a diktatúra legsötétebb korszakának törvénysértőit, de Orbánnak már felőrlja, hogy utat talált egy szélesebb körű kibontakozást ígérő együttműködéshez, azokhoz, akik

nem mindig vállalták az ellenzéki vagy legalábbis a visszahúzódó szerepet. Itt azonban elrúgja magát, hogy mi is igazán a szíve fájdalma. „Ezzel megnyílt a volt párttagok útja a jobboldalra.” Vagyis ha a volt egyszerű párttagok egyszer elfelejtik, hogy az MSZMP tagjai voltak, s régi kötődésüket feloldva, mai helyzetüknek megfelelően szavaznak, akkor egyszer s mindenkorra elolvad a baloldal „törzsgárdája”. Ez tehát a roszszállás és a félelem igazi oka.

Ami az „új osztálypolitikát” illeti, nehezen követhető a szerző. Lényegében azt rója fel Orbánnak, amit minden józan reálpolitikusknak szem előtt kell tartania. Azt, hogy kell egy olyan érdekcsoportot találni, amelynek érdekeit fel kell vállalnia és a jövőben az érdekeit képviselnie kell. Ezen a téren TGM véleménye szerint Orbán sikeresen járt el, mert a régi pártelitből és a régi jobboldali öregek közül egy új középosztályt kiválasztott össze. Márpedig a középosztály állásfoglalása döntő mértékben befolyásolja az összes többi érdekcsoportot. Igazából TGM nem mondja ki, hogy miért is Orbán az első számú „közellen-ség”, de sorából hallgatólagosan átsüt az igazi ok. Azt nem tudja megbocsátani Orbánnak, hogy annak idején együtt indultak, Orbán ott „előszobázott” a nagyok, a felnőt liberálisok közt, tehát most együtt kellett volna a hatalmat is megszerezniük. Ehelyett Orbán lassan „beért”, és önállósította magát. Nyíltan vállalta a nemzeti elkötelezettséget, és ezzel az összes nemzeti gondolkodású választót végül is maga mögé tudta állítani. Ehhez persze nem volt már szükség mindarra, amit az SZDSZ kemény magja képvisel, mert annak árnyékában sohasem tudott volna hatalomra jutni. TGM közben elfelejti, hogy ők kezét nyújtottak az idegen megszállást lehető-

vé tevő párt utódjának, amelynek hatalmi fényében ők is csillogtak egy teljes cikluson át. TGM nem gondolja, hogy itt kellene keresni a kis párttá hervadás igazi okát! Nehéz persze elviselni, amikor egy társaságban egy fiatal túlnövi az összes többi nagykutyát.

Az új osztály fogalmának megalkotásával egyébként TGM mintha megkésélt volna. Gyilaszi már régen megalkotta elméletét az egypárt-rendszerben kialakult „osztály nélküli társadalom” új osztályáról, amely a funkcionáriusokból áll (le is ülte érte a magáét). A figyelmemet inkább az ragadta meg, hogy TGM önkritikára is képes. Elismeri, abban hibázott, hogy elfogadta az aktív polgárok hangját a demokrácia hangjának, és így nem vette figyelembe a szegények és tanulatlanok hangját. Vagyis ő sem az egész nemzet nevében politizált. Ez nagyon szépen hangzik, és igaznak is mondható, csak éppen nem tudom, hogy ezek után mit keres még TGM a liberális zászló alatt. A szegények, tanulatlanok, s mindazok, akik „nem rúgnak labdába”, semmi esetre sem a liberális pártok támogatói. Ezeket a népi-nemzeti pártok, a radikális pártok szokták felvállalni. Tekinthejtük ezt egy új párt zászlaja alá való szegődésnek? Ez lenne talán az új osztálypolitikáról szóló fejtegetések legmarkánsabb mondanivalója? Orbán új középosztály politikája emellett messzenemően elhalványul.

Végül is mondjuk ki TGM-mel, hogy az életben a változás nincs engedélyezve. A megkérdés a korábbi, nem kompromittálódott elittel ugyancsak nem engedélyeztetik. A liberális pártot át kell formálni, hogy a nincstelenség, a tanulatlan szegények is részesüljenek a liberális elvek áldásaiból. S ekkor újra győz a baloldal! És akkor felébredünk!

Zimányi Tibor

a Recski Szövetség elnöke

Szekértáborok

SZALAI ERZSÉBET

A kormányváltás óta kiújult a kultúrharc. Konzervatívok, mélymagyarok, illetve keményvonalas liberálisok ágálnak egymás ellen – és mindkét oldalt csakis az indulat, a gyűlölet vezérli. A mélymagyarok, konzervatívok szerint a kormány mindenben jó. A keményvonalas liberálisok viszont már a kormányváltás startja óta a – talán nem teljesen tudatos – attitűd vezérli, hogy a Fidesz vezette koalíció bármit csinálhat (betartja választási programját vagy éppen ellenkezőleg, a régi koalíció nyomvonalán halad), az csakis ellene szól.

A tragédia nem önmagában ez, hanem az, hogy a magyar értelmiség legjobbjainak tevékenysége – hagyományait követve – megint kimerül a politikai hatalom által felkínált kérdések reflexiójában. E beidegződés még a fasizmus és az államszocializmus legsötétebb korszakaira nyúlik vissza – mely korszakokban felelős értelmiségi valóban nem kerülhet meg az aktuálpolitikához, a közvetlen hatalomgyakorláshoz való viszonyának állandó definiálását. Természetesen a mindenkori hatalomhoz való viszony tisztázása – mint azt oly sokszor kifejtetem – ma sem kerülhető meg, de a rendszerváltás és a világkapitalizmus átrendeződése olyan vadonatúj társadalmi problémákat vet fel, melyek súlyukat, jelentőségüket tekintve messze meghaladják azt a kérdést, hogy mit tesz és mit nem tesz az éppen hatalomban lévő – demokratikusan választott – kormány.

De önmagában még nem is az aktuálpolitikával való túlzott foglalkozás a baj, hanem az, hogy a mindenkori hatalom támogatása vagy bírálata nem az átfogó társadalmi problémákhoz illeszkedve, pontosabban azok szemszögéből valósul meg. A közvélemény-formáló értelmiség alapkérdése ma nem az, hogy miként kontrollálható a globalizáció révén beáramló külföldi tőke, hogyan akadályozható meg, hogy jelentős társadalmi csoportok véglegesen kívül rekedjenek a társadalmi integráció keretein, hogyan kell viszonyulnunk az emberek és emberi kapcsolatok világszerte – hazánkban is – tapasztalható intellektuális, morális és érzelmi kiürüléséhez. Nem, a közvélemény-formáló értelmiség ma elsősorban azzal foglalkozik, merre járt és mit mondott Orbán Viktor.

És ebből adódik, hogy az értelmiséget – közzerepléseiben és magánviszonyaiban – Orbán Viktor urálja és differenciálja. Jól jellemzi az elfogultságokat, az öngigazítás visszamenőleges igényét és a szekértábor hűségét Tamás Gáspár Miklós ezen az oldalon publikált vitaindítója és a körülötte kialakult vita. Én magam együtt érzek TGM baloldali fordulatával, de azt azért veszélyesnek tartom, hogy Vitányi Iván visszamenőleges egyetért TGM baloldaltól vett korábbi búcsújával, tévesen azt állítva, hogy a jeles szerző csupán az etatista baloldaltól vett búcsút, az önmagát marxistaként definiáló **Eörsi István** pedig eleve leszögezi, hogy a baloldalságnak csak a létező kapitalizmuson belül van alternatívája. Mint ahogy az is (keservesen) humoros, hogy Debreczeni József és Schmidt Mária lekommunizálták TGM-et.

Mélymagyarok, mélykonzervatívok és keményvonalas liberálisok áldatlan küzdelme közepette üresen tárog a szekértáboroktól független, az ország és a világtársadalom valós problémáira reflektáló, látlatos nézőpontú értelmiség helye. Ízlésem szerint (de ebbe most nem mennék bele) ezt egy autentikus baloldali értelmiség tölthetné be – de az jelenleg éppen hogy nem látszik megszerveződni. Ennek számos oka van. A tőke globalizációjának korszakában a baloldal által megtalálható mezsgye meglehetősen szűk. Ma még nem lehet hitelesen, a teljes őszinteség igényével megválaszolni az alapkérdést, hogy a többpártrendszer parlamenti demokrácia és a piac intézményei az új kihívásoknak megfelelően reformálhatóak-e, pontosabban milyen mélységig reformálhatóak. A baloldali értelmiségnek gyengéke a társadalmi kapcsolata. A megszerveződés átrendezése az érintettek korábbi politikai köztetését, amit sokan nehéz vállalni. Nem utolsósorban pedig: aki ma a valódi baloldalt választja, az igen gyakran devians, nehezen alkalmazkodó, szuverenitását erősen őrző személyiség – ilyenek pedig ritkán szerveznek jól és ráadásul demokratikusan működő mozgalmakat.

De talán mégsem kell feladni a reményt. A rendszerváltás teremtette viszonyok megszárdulásával az aktuálpolitikával szemben egyre fontosabbá, érdekesebbé fognak válni a társadalom mélyrétegeiben zajló folyamatok. És az intellektuálisan igényes értelmiség előbb-utóbb nem fog megelégedni azzal, hogy napi politikai reflektor legyen.

Szalai Erzsébet